

УШКАНЕНКО Е. О.

здобувач

*(Науково-дослідний інститут
публічного права)*

ORCID ID: 0009-0008-1057-8531

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.75>**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ,
ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ СУДДЯМИ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ**

Ефективність досягнення завдань кримінального провадження під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди залежить від комплексного поєднання кримінальної процесуальної форми кримінального провадження та його криміналістичного забезпечення. Запорукою успішного вирішення вказаних завдань є формування актуальної та інформативної криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, яка є основою побудови плану розслідування. Виходячи із аналізу наукових точок зору та емпіричних даних підсумовано, що криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди складається із таких основних елементів: особа правопорушника; спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення; слідова картина; обстановка вчинення кримінального правопорушення; предмет посягання. Важливим є аналіз кількісно-якісних характеристик, що складають зміст криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Це кримінально-правова складова (аналіз складу кримінального правопорушення), кримінологічна складова (вивчення причин, умов, якісно-кількісних показників, що відображають структуру та динаміку вчинення кримінальних правопорушень), оперативно-розшукова складова (зміст типової моделі оперативно-розшукових заходів щодо виявлення та документування фактів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди); власне криміналістична складова (грунтується на відображенні криміналістично значимої інформації і виокремленні закономірностей роботи з нею). Оперативно-розшукова складова прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди: характеристика особистості та обставин поведінки особи, яка надає неправомірну вигоду; характеристика ознак, що вказують на підготовку або вчинення кримінального правопорушення, у тому числі й даних про матеріальні статки судді; типова характеристика корупційних та інших зв'язків правопорушників відповідно до сфер життєдіяльності; характеристика типової організаційно-тактичної моделі оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, запобігання та документування фактів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, криміналістична характеристика, спосіб вчинення, особа правопорушника, предмет неправомірної вигоди.

Ushkanenko E. O. Forensic characteristics of acceptance of an offer, promise or receipt of an illegal benefit by judges

The effectiveness of achieving the tasks of criminal proceedings during the investigation of the acceptance of an offer, promise or receipt of undue benefit

by judges depends on a complex combination of the criminal procedural form of the investigation and its forensic support. The key to the successful solution of the specified tasks is the formation of informative forensic characteristics of the specified criminal offense, which is the purpose of the scientific article. Based on the analysis of scientific points of view and empirical data, it was concluded that the forensic characteristics of the acceptance of an offer, promise or receipt of an undue benefit by judges consists of the following main elements: the person of the offender; the method of preparation, direct commission and concealment of a criminal offense; trace picture; the circumstances of the commission of a criminal offense; object of encroachment, etc. It is important to analyze the quantitative and qualitative characteristics of the forensic characteristics of acceptance of an offer, promise, or receipt of undue benefit by judges. This is a criminal-legal component (analysis of the composition of a criminal offense), a criminological component (study of the causes, conditions, qualitative and quantitative indicators that reflect the structure and dynamics of criminal offenses), an operational-investigative component (the content of a typical organizational-tactical model of operational-investigative measures regarding the detection, prevention and documentation of facts of acceptance of an offer, promise or receipt of undue benefit by judges); actually a forensic component (it is based on the display of forensically significant information and is the basis of the investigation). Operative and investigative component of acceptance of an offer, promise or receipt of undue benefit by judges: characteristics of the personality and circumstances of the behavior of the person who provides the undue benefit; description of signs indicating the preparation or commission of a criminal offense, including data on the judge's financial assets; typical characteristics of corruption and other connections of offenders according to spheres of life activity; characteristics of a typical organizational-tactical model of operative-investigative measures to identify, prevent and document the facts of acceptance of an offer, promise or receipt of undue benefit by judges.

Key words: *criminal offense, forensic characteristics, method of commission, person of the offender, object of unlawful gain.*

Постановка проблеми. Ефективність досягнення завдань кримінального провадження під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди залежить від оптимального поєднання процесуальних дій, організаційних і тактичних засобів, а отже, комплексного поєднання кримінальної процесуальної форми кримінального провадження та її криміналістичного забезпечення. Запорукою успішного вирішення вказаних завдань є формування актуальної та інформативної криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у наукову розробку різноманітних аспектів розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди зробили провідні вітчизняні вчені. (Д.А. Бондаренко, О.Ю. Бусол, В.М. Трепак, Д.О. Шумейко та інші науковці). Однак, у зв'язку із змінами суспільного життя, нормативно-правового регулювання, механізму злочинної діяльності – проблематика не втрачає своєї актуальності і потребує нового погляду на вирішення поставлених завдань.

Мета статті полягає у формуванні криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Виклад основного матеріалу. Більшість дослідників криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень визначає як: 1) інформаційну модель типових ознак певного виду (групи) кримінальних правопорушень; 2) ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації; 3) вірогідну модель події; 4) систему даних (відомостей) про кримінальне правопорушення, які сприяють розслідуванню; 5) систему узагальнених фактичних

даних, знання яких необхідно для організації розслідування; 6) систему особливостей виду кримінальних правопорушень, що мають значення для розслідування; 7) систему опису криміналістичних значимих ознак кримінальних правопорушень із метою забезпечення їх розслідування та запобігання тощо. Практична значущість цих даних полягає в тому, що при розслідуванні конкретного кримінального правопорушення співставлення наявних даних (що, де, коли, яким чином, за яких обставин тощо) із системою узагальнених відомостей (наукових даних) про кримінальні правопорушення цього виду дозволяє виділити аналогічні за криміналістичні значущими ознаками події та на цій підставі висунути вірогідні версії, врахувати криміналістичні рекомендації щодо подальшого плану розслідування тощо [1, с. 429].

На думку Р.Л. Степанюка, вивчення особи злочинця всіма юридичними науками повинно здійснюватися із обов'язковим урахуванням положень кримінального права щодо загального та спеціального суб'єкта злочину [2, с. 78], відтак не можемо з'ясувати відомості про типову особу судді правопорушника без урахувань положень кримінального законодавства і теорії кримінального права. У ході дослідження службової особи як особи правопорушника, Д.А. Бондаренко дійшов висновку про сукупність особистих ознак, які є специфічними для злочинців такого виду, що відображають: 1) відомості про ознаки, які характеризують службове становище особи; 2) дані про форму вини службової особи та інші ознаки (мотив, ціль та інші обставини); 3) дані про обставини, які характеризують особу злочинця та відображають причини і умови, які сприяли вчиненню злочину [3, с. 77].

Поняття службових осіб наводиться відповідно до абз. 1 ч. 1 примітки до ст. 364 КК України, що розглядаються відповідно до контексту відповідальності за злочини, передбачені ст.ст. 364, 368, 368-2, 369 КК України та ч. 2-3 примітки до ст. 368 КК України [4]. Власне правовий статус судді визначений у Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Правові засади статусу судді були розкриті за змістом попередніх публікацій, а криміналістична характеристика, базуючись на даних із кримінального права, виокремлює низку криміналістично значимих ознак судді як суб'єкта досліджуваного кримінального правопорушення, виходячи із його індивідуальних ознак і їх відображення у навколишньому середовищі внаслідок реалізації механізму протиправної діяльності.

Метою створення криміналістичної характеристики окремого виду кримінальних правопорушень є розробка науково обґрунтованих, апробованих практикою рекомендацій, а також найбільш раціональних напрямів слідчого пошуку на основі виявлених взаємозв'язків між окремими криміналістично значущими даними певного виду кримінальних правопорушень [5, с. 52].

Як аргументує Г.О. Гончарук, елементами криміналістичної характеристики пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди можна вважати особу злочинця, предмет злочинного діяння, спосіб його скоєння та низку обставин, за яких учинено злочин (за що було надано, запропоновано, обіцяно предмет злочину), адресат неправомірної вигоди [6, с. 22]. С.В. Олійник до елементів криміналістичної характеристики злочину, передбаченого ст. 368 КК України, зараховує такі елементи: 1) предмет посягання; 2) спосіб злочину; 3) особу типового злочинця; 4) особу типового потерпілого; 5) обстановку вчинення злочину (місце і час, знаряддя і засоби) [7, с. 311]. О.В. Пчеліна, зважаючи на особливості механізмів вчинення злочинів у сфері службової діяльності, запропонувала включити у криміналістичну характеристику указаних злочинів перелік таких елементів, як особа злочинця; спосіб і протиправні технології; обстановка їх вчинення й предмет посягання; сліди злочину [8, с. 191-192]. Л.М. Казанська у структуру криміналістичної характеристики злочинів, скоєних у сфері корупції, запропонувала долучити такі складові: 1) особа злочинця; 2) спосіб учинення та приховування злочину; 3) обстановка (час і місце вчинення); 4) предмет; 5) мета і мотиви; 6) завдана шкода; 7) потерпілі і треті особи [9, с. 171]. І.В. Федоренко аргументує, що основними елементами криміналістичної характеристики провокації підкупу можна розглядати: особу злочинця; способи провокації підкупу й предмет посягання; обстановку вчинення та низку типових слідів [10, с. 111].

Виходячи із вказаних наукових точок зору та емпіричних даних слід підсумувати, що криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди складається із таких основних елементів: 1) особа правопорушника; 2) спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення; 3) слідова картина; 4) обстановка вчинення; 5) предмет посягання.

Вважаємо, що теоретичні положення криміналістичної характеристики мають важливе значення для методики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Криміналістична характеристика слугує орієнтиром для слідчого, детектива при обранні ними правильного напрямку розслідування, висуванні версій і виборі тактичних прийомів при проведенні окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій за умов конкретної ситуації.

Кримінально-правова складова у структурі криміналістичної характеристики визначає межі кримінального правопорушення (ст. 368 КК України), виділяє його стадії, визначає механізм події, досліджує їх із позиції суспільної небезпеки, протиправності й відповідальності суддів як спеціального суб'єкта за вчинене.

В основі – положення ст. 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» [4]. Дані кримінально-правової характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди суддею прямо впливають на процес розслідування, адже визначають кваліфікацію і початок кримінального провадження за даних умов. Так, залежно від того, яку посаду займає суддя, є службовою особою, яка займає відповідальне становище або особливо відповідальне становище (відповідно до тлумачення ч. 2, ч. 3 Примітки до ст. 368 КК України) – початок досудового розслідування буде розпочинатися із внесення даних до ЄРДР за ч. 3 ст. 368 КК України або ч. 4 ст. 368 КК України.

Із кримінально-правової характеристики можна отримати дані про об'єкт і предмет кримінального правопорушення. Визначення поняття «неправомірна вигода» є ключовим. Згідно примітки до ст. 364-1 КК України, за умови кваліфікації протиправних дій судді за ч. 3 або ч. 4 ст. 368 КК України, «під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав» [4].

Як свідчить правозастосовна практика, предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України, є:

- кошти або майно (гроші, цінності й інші речі), у тому числі вилучене з вільного обігу (найбільш поширена група, згідно емпіричних даних);
- право на майно (документи, що надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо);
- будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних або туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт тощо).
- предмет неправомірної вигоди нематеріального характеру.

У результаті проведених емпіричних досліджень з'ясовані характеристики предмета кримінального правопорушення – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Таким предметом були: грошові кошти (долари США (75,8%), гривні (53,9%), євро (43,4%), матеріальні цінності (вироби з дорогоцінних металів, побутова техніка, будівельні матеріали (36,8%), матеріальні послуги (ремонт службового кабінету, квартири тощо) (26,3%), право на майно (14,5%), предмет неправомірної вигоди мав нематеріальний характер (2,6%). Нерідко предмет кримінального правопорушення об'єднував речі і послуги із кількох груп. Розмір предмету у грошовому еквіваленті теж був значним. Так, на прикладі долару США – від 3000 до 5000 дол. (1,3% кримінальних проваджень), від 10 000 до 20 000 дол. (6,6% випадків), більше 20 000 дол. (92,1% кримінальних проваджень).

Виходячи із проведених досліджень можна підсумувати, що гроші як основний предмет кримінального правопорушення є видом коштів [11], можуть виражатися як національна (гривня) чи іноземна валюта, та виступати як законний платіжний засіб [12].

Вважаємо доцільним звернути увагу на актуальну проблему, пов'язану отриманням як предмету неправомірної вигоди грошових коштів у електронній формі, і зокрема – криптовалюти. З електронними коштами пов'язано поняття криптовалюти та її різновиду – біткоїна. На нинішній час, слід керуватися роз'ясненням Національного Банку України щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти – криптовалюти Bitcoin» від 10 листопада 2014 року. Згідно якого, Національний банк України визначив, що «випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються (ч. 2 статті 32 Закону України «Про Національний банк України». Ураховуючи зазначене вище Національний банк України розглядає «віртуальну валюту/криптовалюту» Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства. Крім того, під час використання «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin є фактор підвищеного ризику, пов'язаного із цією послугою, операцією або каналом постачання, зокрема анонімність операції (які можуть включати готівку), децентралізованість операції» [13]. Таким чином, правове регулювання віртуальної валюти нині – відсутнє, що є приводом для різноманітних зловживань.

Кроком до нормативно-правового врегулювання ситуації з криптовалютою є прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» [14], яким узаконюються віртуальні активи, в тому числі, криптовалюта, прирівнюючи її до об'єкту цивільних прав. Однак, незважаючи на те, що вказаний законодавчий акт прийнятий 2022 року, законної сили він ще не набрав, залишаючи законодавчі прогалини й практичні проблеми. Адже, можна констатувати, що згідно законодавства України криптовалюта не є грошовими коштами у повному розумінні цього терміну. В той же час, криптовалюта використовується як предмет прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди і така ситуація вимагає невідкладного законодавчого врегулювання.

Отже, грошові кошти й досі залишаються основним предметом прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Оскільки від розміру неправомірної вигоди залежить кваліфікація кримінального правопорушення, предмет неправомірної вигоди повинен отримати грошову оцінку в національній валюті України. Це є необхідним і тоді, коли як неправомірну вигоду було передано майно, у тому числі викрадене, подароване, знайдене тощо. Обов'язковим у кримінальному провадженні є призначення та проведення товарознавчої експертизи.

Акцентуємо увагу на тому, що законодавець не обмежує перелік благ, як предмету неправомірної вигоди, передбачаючи їх розширення через розвиток суспільних відносин та поліфонічність прагнень і бажань службових осіб, які отримують неправомірну вигоду. У процесі аналізу ст. 368 КК України розглянуто примітку цієї статті, у якій диференційовано розмір неправомірної вигоди на значний (розмір отриманої неправомірної вигоди в 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (НМДГ), великий (розмір отриманої неправомірної вигоди у 200 і більше разів перевищує НМДГ) та особливо великий (отримана неправомірна вигода в 500 і більше разів перевищує НМДГ) [15, с. 332].

Кримінологічна складова криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди містить відомості про стан, структуру, географію, динаміку та криміногенні чинники отримання неправомірної вигоди, передбачає обставини, зокрема ті, що впливають на обрання предмета посягання, часу, місця, способу й інших умов підготовки до вчинення кримінального правопорушення; сприяє формуванню особи правопорушника, визначенню злочинної цілі, мотиву протиправної діяльності. На підставі кримінологічної характеристики розробляють головні напрями й засади виявлення цих кримінальних правопорушень та їх припинення.

У контексті проблематики виявлення, документування, розслідування та запобігання кримінального правопорушення – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, характеристики актуальності проблематики, слід навести приклади з практики.

Так, за матеріалами із відкритих джерел, до прикладу наведемо такі випадки. У 2007 році на хабарі у розмірі 100 тисяч доларів було затримано голову Львівського апеляційного адміністративного суду Ігоря Зварича. Суддя стверджував, що частина грошей потрапила до нього в кабінет від «колядників на Різдво». У вересні 2011 року Оболонський районний суд Києва засудив Зварича до 10 років позбавлення волі. У 2016 році його було звільнено за «законом Савченко».

У серпні 2016 року суддю Дніпровського суду Києва Миколу Чауса затримали на хабарі у розмірі 150 тисяч доларів – таку суму він просив за «правильне» рішення у кримінальному провадженні, пов'язаному із розповсюдженням наркотиків. Хабар Чаус зберігав у скляних банках, закопаних на городі. Після викриття Чаус втік і ховався, але його затримали у Молдові, де потім викрали. Через деякий час колишній суддя з'явився на Вінниччині. Суд у його справі досі триває.

Навесні 2017 року «на гарячому» було затримано суддів Кіровського суду Дніпра Наталію Овчаренко та Олега Ходасевича: вони вимагали 30 тисяч доларів за ухвалення «потрібного рішення» у кримінальній справі. Після цього Овчаренко та голова Кіровського суду Геннадій Підберезний намагалися підкупити тодішнього голову САП Назара Холодницького – їх затримали під час передачі частини хабара у 50 тисяч доларів. У березні 2023 року Овчаренко засудили до 10 років позбавлення волі [16] та ін.

Запобігання таким резонансним кримінальним правопорушенням має бути системним, і передумовою ефективної діяльності є формування криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди як повної інформаційної моделі події.

У контексті проблематики слід навести аналіз дослідження О. Ю. Бусол, що основними видами корупційних зловживань у судовій гілці влади в Україні є: 1) зловживання, пов'язані з корисливою зацікавленістю судді, насамперед, хабарництво (неправомірна вигода), тобто отримання суддею грошей чи інших матеріальних благ в обмін на використання суддею своїх владних повноважень з метою виконання прохання особи, що дає хабара. Існує також «корупція за правилами», коли суддя внаслідок усталених традицій (презумпція необхідності «подяки») отримує «хабар» за «належне» (згідно із законом) виконання обов'язків (ухвалення за хабар законного судового рішення чи вироку); 2) зловживання, прямо не пов'язані з корисливою зацікавленістю судді, а саме: а) зловживання «під тиском обставин» – порушення закону (ухвалення свідомо неправосудного рішення чи вироку, навмисні процесуальні правопорушення), що вчиняються суддею на прохання особи, від якої суддя певним чином залежить у службових питаннях (народні депутати, посадові особи органів виконавчої влади, члени кваліфікаційних комісій суддів, голова суду) без винагороди або в обмін на отримання матеріальних благ, передбачених судді за законом (обрання на посаду, надання житла, оплата санаторно-курортного лікування тощо); б) зловживання з особистих міркувань – використання суддею своєї посади для отримання особистих немайнових благ, як-то отримання інформації, до якої законодавчо встановлено обмежений доступ, безкоштовне сприяння родичам та знайомим та ряд інших механізмів злочинної поведінки [17, с. 239 – 240].

Ще однією особливістю корупції в судових органах є її латентність, не зацікавленість як хабаронадавача, так і хабароотримувача у розголошенні компрометуючої інформації. Практично виключається ситуація, коли суддя сам особисто натякає на пропозицію йому якоїсь неправомірної вигоди й отримує її від безпосередньо зацікавленої особи.

Переходимо до питання щодо з'ясування ознак ключового елемента криміналістичної характеристики – особи правопорушника.

Наведемо зведені дані вивчення кримінальних проваджень за одержання неправомірної вигоди суддями. Кримінальні правопорушення цього виду вчиняються здебільшого

чоловіками (96,1% суддів) віком від 35-40 років (26,3%) та 40-45 років (23,7%), що мають вищу освіту (100 % правопорушників). Також ці особи володіють знаннями у правоохоронній діяльності, у тому числі щодо способів приховування своєї протиправної діяльності.

Особливістю особи правопорушника є специфічний правовий статус судді. Правовий статус судді становлять такі елементи, що відрізняють його від інших публічних суб'єктів-носіїв державної влади. Передусім мова йде про суддівський імунітет – інститут недоторканності суддів, що виражається в наявності специфічного порядку притягнення суддів до кримінальної та адміністративної відповідальності.

Перейдемо до визначення й вивчення основних чинників, що детермінують корупційні процеси в судових органах, що дозволить сформулювати пропозиції, спрямовані на попередження таких кримінальних правопорушень.

Об'єктивні чинники пов'язані з недосконалістю вітчизняного законодавства, що регламентує проходження судовий розгляд справи: неточність існуючих у законі формулювань, зумовлених недосконалістю законодавчої техніки, що, своєю чергою, створює передумови неоднозначності підходів до їх системного тлумачення й до різного використання оціночних понять; брак єдиних стандартів правової технології забезпечення якості судових рішень; допустимість дискреційних повноважень, непрозорість механізму прийняття певних процесуальних рішень і вчинення процесуальних дій; недоліки в організації діловодства в суді з питань розподілу справ між суддями, направлення рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень, а також вжиття інших організаційних заходів; недоліки правової регламентації статусу суддів і працівників суду, особливо стосовно зобов'язань суддів щорічно подавати для оприлюднення декларації про майно, доходи, витрати й зобов'язання фінансового характеру та ін.

Суб'єктивні чинники, що детермінують корупційні процеси в судовій владі, пов'язуються з низьким рівнем професійної культури загалом і правової, зокрема, із правосвідомістю носіїв владних повноважень – суддів, а також працівників апарату суду. Ключовою засадою протидії корупції вбачається оптимальна кадрова політика в суді, а саме: упровадження ефективного оцінювання наявних професійних якостей у кандидата на ту чи іншу посаду в суді з висновком про можливість учинення ним корупційного правопорушення чи схильність до цього; використання ефективного системного внутрішнього й зовнішнього контролю за професійністю діючих кадрів; утілення в життя відповідних стандартів професійної поведінки; наявність дієвої системи підвищення кваліфікації (професійної якості) суддів і працівників суду тощо.

Ключове значення у структурі криміналістичної характеристики має спосіб вчинення кримінального правопорушення.

Є різні способи одержання неправомірної вигоди. Це може бути передавання предмета хабара (неправомірної вигоди) «з рук у руки», перерахування грошових коштів на поточні рахунки в банках, передавання хабара у вигляді подарунка на день народження, у вигляді виконання ремонтних робіт без сплати, надання путівки без сплати її вартості, під виглядом трудової угоди та ін. КК України визначає, що закінченим складом кримінального правопорушення вважається прийняття службовою особою пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду.

Способи одержання неправомірної вигоди можуть бути різними і для кваліфікації цього кримінального правопорушення значення не мають. Водночас можна виділити дві головні форми його вчинення:

– просту (полягає в безпосередньому наданні неправомірної вигоди судді, його родичам, членам сім'ї, передавання її через посередника чи третіх осіб);

– завуальовану (факт одержання неправомірної вигоди маскується під зовні законну угоду та виглядає цілком законною операцією як, наприклад, нарахування й виплата заробітної плати чи премії, оплата послуг, консультації, експертизи тощо).

Варто зазначити, що це не вичерпний перелік, оскільки способи передавання неправомірної вигоди постійно вдосконалюються.

До числа елементів криміналістичної характеристики належать способи приховування кримінального правопорушення. Спосіб приховування як сукупність прийомів, спрямованих на протидію правоохоронним органам по боротьбі зі злочинністю, є частиною протиправної дії і здійснюється в процесі вчинення кримінального правопорушення або після нього. Спосіб приховування обумовлений й особистісними якостями суб'єкта – вмінням знайти засоби маскуванню, фальсифікації, інсценування, поширення неправдивих відомостей про подію.

Таким чином, знання способів учинення та приховування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди мають значення для розуміння тих процесів, що відбуваються в судових і правоохоронних органах, апараті державної влади, державного управління та місцевого самоврядування.

Висновок. Отже, важливим є аналіз кількісно-якісних характеристик криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Власне криміналістична характеристика, як ми зазначали, складається за своїм змістом із кількох блоків інформації. Це кримінально-правова складова: характеристика об'єктивної сторони, предмета кримінального правопорушення; суб'єкта кримінального правопорушення, мотиваційної складової вчинення кримінального правопорушення, причинно-наслідкових зв'язків та інших обставин пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Кримінологічна складова: характеристика сфер службової діяльності, об'єктів, де найбільш поширені факти отримання пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди; соціально-психологічна характеристика обставин прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, типова соціально-психологічна характеристика особи правопорушника (одержувача, посередника, надавача неправомірної вигоди); характеристика причин, умов, якісно-кількісних показників, що відображають структуру та динаміку вчинення кримінальних правопорушень, відомостей про типову особистість суддів, які притягаються до кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Оперативно-розшукова складова прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди: характеристика особистості та обставин поведінки особи, яка надає неправомірну вигоду; характеристика ознак, що вказують на підготовку або вчинення кримінального правопорушення, у тому числі й даних про матеріальні статки судді; типова характеристика корупційних та інших зв'язків правопорушників відповідно до сфер життєдіяльності; характеристика типової організаційно-тактичної моделі оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, запобігання та документування фактів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Власне криміналістична складова прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (ґрунтується на відображенні криміналістично значимої інформації і виокремленні закономірностей роботи з нею). Виражається у характеристиці способу та умов прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, способів маскуванню та приховування злочинних дій, утворюваній слідовій картині; характеристиці типової моделі організації та здійснення слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних, під час кримінального провадження та ін.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
2. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Х. : НікаНова, 2012. 382 с.

3. Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевишень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2009. 16 с.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Самойленко С. В. Основи методики розслідування провокації підкупу: дис. ... доктора філософії, спец. «Право». Львів, 2023. 232 с.
6. Гончарук Г. О. Криміналістична характеристика пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди: предмет злочину. *Юридична наука*. № 1(103). 2020. С. 19–25.
7. Олійник С. В. Деякі елементи криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 1. С. 307–317.
8. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 571 с.
9. Казанська Л. М. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із корупцією. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 10-2. Том 2. С. 169–172.
10. Федоренко І. В. Структура криміналістичної характеристики провокації підкупу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1. Т. 2. С. 107–111.
11. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n117>.
12. Цивільний кодекс України : затв. Законом України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
13. Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin» від 10 листопада 2014 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>.
14. Про віртуальні активи : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2074-IX (не набрав чинності, редакція від 01.01.2024 року). *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
15. Неклеса О., Юр'єв Д. Актуальна характеристика кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 330-336. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-330-336
16. На яких максимальних хабарях викривали українських суддів. *Слово і діло : аналітичний портал*. 17 травня 2023. <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/17/infografika/suspilstvo/yakux-maksymalnih-habaryah-vykrivaly-ukrayinskyx-suddiv>
17. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. ... доктора юридичних наук. Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ. 2015. 479 с.

